

ELVEKANTSKOG OG FUGLEBIOTOPER LANGS
GLOMMA OG FOLLA VED ALVDAL TETTSTED

Rapport nr. 46

1991

Jon Bekken

NB: Dette er et skannet og OCR-behandlet dokument.
Teksten er derfor ikke korrekturlest og rettet.
Det er bildet av teksten som er korrekt, ikke den kopierbare
teksten.

ELVEKANTSKOG OG FUGLEBIOTOPER LANGS GLOMMA OG FOLLA VED ALVDAL TETTSTED

Undersøkelsen er utført for og finansiert av Fylkesmannen i Hedmark, Miljøvernavdelingen. Bakgrunnen er at det er anlagt flomverker og forbygninger langs deler av elvestrekningene, og det foreligger planer om ytterligere slike tiltak. Området ble undersøkt den 29. juni 1990 av Roald Bengtson og Jon Bekken.

I forbindelse med verneplanen for våtmarker i Hedmark undersøkte Maartmann (1977a,b) en kroksjø/tidligere elveløp nær Glomma nord for Alvdal sentrum. Svendsen (1986) har gjennom mange år studert rastende ender i Glomma fra Alvdal og opp til Aursunden. Vegetasjonen langs Follas nedre del er undersøkt av Lid (1954) og Skattum (1984).

OMRÅDE

Undersøkelsesområdet er avgrenset i figur 1. Tilsammen dreier det seg om ca 11 km elvestrekning. Naturgeografisk hører det til den boreale forfjellsregionen, underregion "Øvre Østerdalstypen" (Nordisk Ministerråd 1977). Området ligger i en nordlig del av det store østnorske sparagmittområdet. Dalbunnen er dekt av sortert materiale, og på vestsida av Glomma og på begge sider av Folla finnes tydelige fluviale erosjonskanter.

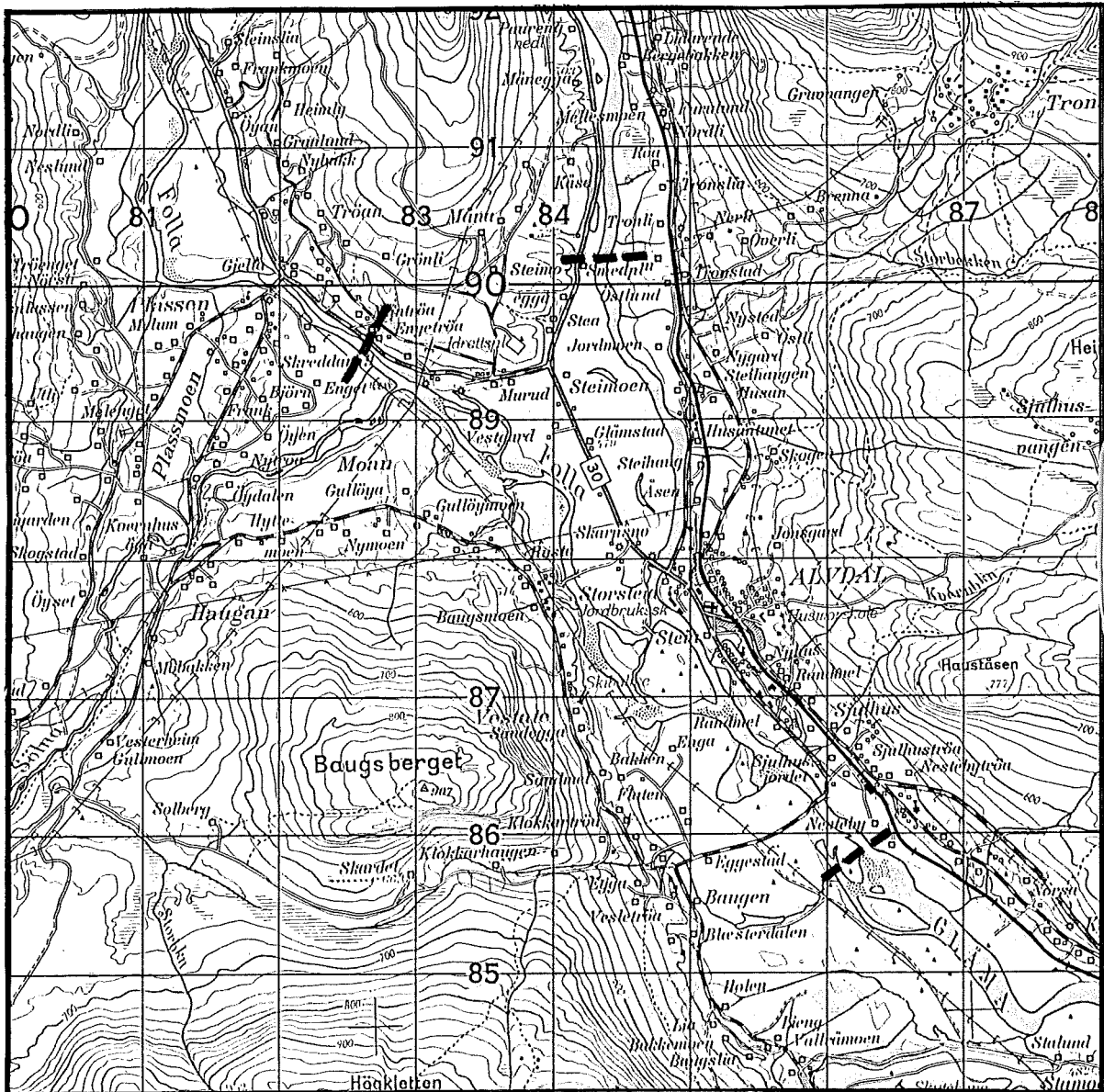
Høyden over havet er 470-480 meter. Store deler av dalbunnen er dyrket opp. Områdene er tilgjengelige fra riksvei 30 som krysser Glomma like nord for Alvdal sentrum, fra riksvei 29 mot Folldal og fra en rekke sideveier.

BIOTOPFORHOLD OG FUGLEFAUNA

På vestsida av elva ved Nesteby (område UTM NP 860 859) finnes et skogområde særlig med gråor langs ei evje som på det nærmeste var tørrlagt ved den aktuelle vannstand. En bekk renner ut her, og løpet var nylig kanalisert og senket ved hjelp av gravemaskin. To gluttsniper og tre rødstilk søkte næring på sand- og mudderflater langs denne bekken. Fuglene hekket trolig ikke i området. Her var det også spor etter rev og rådyr. På elvebredden hadde to dvergloer tilhold, uten indikasjon på hekking, mens én til to strandsniper varslet kraftig. Ute i elva lå et kvinandpar og en stokkandhunn.

På østsida av elva mellom Nesteby og brua finnes en smal brem av gråor og bjørk som er brutt flere steder. Videre nordover har elvekanten en enkelt rekke med bjørker som er brutt med jevne mellomrom.

På vestsida nord for brua vokser et 3-5 m bredt belte med bjørk og gråor. Ca 300 m nord for brua ligger en sand- og grusør hvor tre fiskemåker satt og hvilte.

Figur 1. Utsnitt fra kartblad M 711 1619 III Alvdal. Under-søkellesområdet avgrensning oppover og nedover langs Glomma og oppover langs Folla er markert. Rutene har sidekant 1 kilometer.

Elvebredden ut for Alydal sentrum er i partier forbygd med grove steinblokker. På vestsida finnes en sammenhengende forbygning med bilvei oppå. Denne ender ved brua ut til øya. Begge øyene i elvemøtet mellom Glomma og Folla er dyrket opp, men har kantskog av gråor-heggeskog med innslag av bjørk, rogn og Salix-arter. Også sørspissen av halvøya mellom elvene har slik kantskog. Skogen synes til dels velutviklet og lite påvirket, men tilsammen er arealene ikke særlig store. På dyrket mark syntes storspove og vipe å hekke, og en rødstilk ble skremt opp fra den nordre greina av Folla.

Elvekantvegetasjonen på sandbankene langs Folla og dens sideelver er meget spesiell og verdifull i landsmålestokk (Skattum 1984). Ustabile banker og strender fra Orrleite og ned til Follas utløp i Glomma, en strekning på ca 10 km, er voksested for den sjeldne kvitstarren (Carex bicolor). Dette er det lavestliggende kjente voksested for arten. Den finnes ellers i Sør-Norge bare langs Folla og Einunna i Folldal og langs Grimsa i Folldal/ Dovre. Også forekomst av andre plantearter gjør strekningen interessant. De største sandbankene finnes rundt Gjelta litt ovenfor den delen av elva som denne undersøkelsen omfatter.

Oppover på begge sider av Folla finnes en smal brem av kantskog eller en enkelt trerekke som ofte er brutt. Øya i Folla sør for Murud har også dyrket mark med en forholdsvis smal brem av løvskog rundt. På en stor sandflate på sørsida av øya viste en dverglo tendens til engstelig atferd, men det var ikke mulig å påvise egg eller unger. Videre ble 1-2 par varslende strandsniper og en laksandhunn med 7-8 unger sett i området. Ved nordenden av øya ble en varslende strandsnipe, en rødstilk, en sivspurv hunn, og en rugde i flukt langs elva notert.

Nordover fra riksvegbrua er østbredden av Glomma kantet av en 3-5 m bred løvskogbrem, ofte med lange opphold helt uten kantskog. På vestsida begrenser kantskogen seg til ei enkelt trerekke av bjørk, også den av og til brutt. Rett på innsida av denne er det fylt opp en flomforbygning med bilvei på toppen. Denne veien går ut på riksveien igjen ved Smedplassen.

Den mest interessante fuglelokaliteten i området er den lille kroksjøen UTM NP 847 885. I 1977 besøkte Maartmann (1977a,b) denne lokaliteten 10. og 14.5., 14.6., 2.7. og 28.8. Lokaliteten ble også besøkt 15.6.1989 av Jon Bekken. En variert fauna av våtmarksfugler er påvist:

Krikkand	3-8 ind. registrert i 1977. 3 + 2 hanner 15.6. 1989. Den 29.6.1990 minst 9 ind., de fleste hanner. Et ungekull tilsynelatende uten hunn var trolig av denne art.
Stokkand	1-2 ind. registrert i 1977. Den 15.6.1989 8-9 ind. av begge kjønn i begynnende myting.
Knekkand	Et par skremt opp 15.6.1989.
Skjeand	2 par sett 10.5., 1 par og et reir med 4 egg funnet på beitemark ved tjernet 14.5., 3 hanner 14.6. og en hunn med 6 unger 2.7. Dette er eneste kjente hekkefunn av arten i fylket.

Toppand	Et ind. 2.7.1977. To hanner, senere et par 15.6.1989.
Kvinand	En hunn 15.6.1989.
Vipe	2-8 engstelige ind. i 1977. 5-6 varslende ind. i 1989, og 1-2 varsl. ind. i 1990.
Brushane	4 hanner og en engstelig hunn 14.6., og 2 engstelige hunner 2.7.1977.
Enkeltbekk.	5 ind. 10.5.1977. 1-2 ind. 15.6.1989.
Svarthalespove	Et ind. 14.5.1977.
Storspove	Et ind. i fluktspill, ikke varsling, 29.6.1990.
Rødstilk	I 1977 7 ind. 10.5., 3 ind. 14.5., 2 varslende ind. 14.6. og 2.7. Et sterkt varslende par 15.6.1989.
Gluttsnipe	I 1977 6 ind. 10.5. og 1 ind. 14.5.
Skogsnipe	Et ind. 15.6.1989.
Grønnstilk	Et ind. 15.6.1989, og et ind. nord i området 29.6.1990.
Hettemåke	5-10 ind. 14.5.1977.
Gulerle	Et ind. 29.6.1990.
Sivspurv	Tre syngende hanner 29.6.1990.

I slutten av juni 1990 var vannspeilet langt på vei grodd igjen, slik at den fri vannflata bare var ca 3x6 meter. Likevel var et forholdsvis stort areal så vått at det var aktuelt som næringssøksområde for grasender. Også i 1977 var vannvegetasjonen dominerende, dammen var helt gjengrodd i slutten av august (Maartmann 1977b). Litt nord for nordenden av våtmarksområdet var det i 1990 en nokså nyanlagt forbygning med vei oppå vinkelrett på forbygningen langs Glomma. Langs denne var det en kanal som tjente som næringssøksområde for krikkerender.

Skjeender og brushøns ser ikke ut til å hekke her lenger, men som rasteområde om våren, og som hekkeplass for en del andre arter har lokaliteten betydning. Det er fare for at forbygningene mot Glomma og i nord vil føre til mindre vanntilførsel og redusert utskiftning av vannet, kanskje med oksygenmangel og redusert næringsproduksjon som resultat. De arter som er mer knyttet til beitemark/brakkmark enn til selve kroksjøen vil i alle fall fortsatt finnes her, helt til området eventuelt fylles igjen og dyrkes opp.

Ca 1 km lenger nord, ved Steimoen, finnes en kroksjø tegnet inn på kart synfart 1964. Denne lokaliteten er helt borte i dag.

Svensden (1986) har studert øvre Glomma som trekk- og samlingsområde for vannfugl om våren. Et iøynefallende trekk ved fuglelivet langs Glomma fra Alvdal og nordover om våren, er flokker av ender i åpne, stilleflytende partier av elva eller på iskanten. Isen her går opp i løpet av april, mens den på vatn og mindre vassdrag omkring som regel går først langt ut i mai, på høyereliggende fjellvatn ofte i første del av juni.

Det antas at en stor del av de andepar som hekker i regionen først samles i Glomma, før de i løpet av et kort tidsrom sprer seg utover til hekkeplassene. Forekomsten av de mest tallrike endene på trekk reflekterer godt et generelt inntrykk av hvor vanlig de enkelte artene forekommer i regionen. Vanligste

hekkeart videre oppover i dalen er kanskje toppand, vanlige er også stokkand og krikand, mens brunnakke forekommer mer fåtallig og spredt. Stjertanda er sjelden. Selv om kvinanda stedvis er alminnelig, tilsvarer neppe antallet av kvinender som samles i Glomma hekkebestanden i regionen (Svendsen 1986).

Også trane raster i hvert fall i enkelte tilfelle, kanskje regelmessig, i dette området. Den 26.4.1989 observerte Georg Bangjord hele 74 ind. på den største øya ved Follas utløp, og han antar at dette også er overnattingsplass for rastende traner.

SAMMENDRAG

De undersøkte elvestrekningene har ingen spesielt store forekomster av kantskog eller flommarksskog. Mindre partier finnes i sør i område NP 860 859, på de to øyene ved Steia, og på fastlandet nord for den minste øya. Det foreligger ikke noen oversikt over de samlede forekomstene av slik skog langs denne delen av Glomma. En bør derfor foreløpig tillegge de nevnte områdene en viss verdi. Arealet av upåvirket flommarksskog må antas å ha avtatt i den senere tid, bl.a. i forbindelse med hogst, oppdyrking og forbygningsarbeider.

Vegetasjonen på sandstrender og -banker langs Folla er spesiell og verdifull i landsmålestokk. Det er særlig lavlandsforekomsten av den sjeldne kvitstarren som gjør disse landskapselementene interessante.

Ornitologisk er det meste av området bare undersøkt en enkelt sesong. Hekkefaunaen her synes å være som forventet i denne delen av fylket. Det mest interessante innslaget var forekomst av dverglo to steder, i biotoper som er aktuelle som hekkeområder.

Best undersøkt er kroksjøen nord for sentrum. Her er det observert flere fuglearter som er sjeldne i regionen, som skjeand, knekkand og svarthalespove. Skjeand ble funnet hek-kende her i 1977, og dette er eneste kjente hekkefunn i Hedmark. Lokaltiteten kan ha blitt negativt påvirket ved at det i løpet av de siste årene er anlagt forbygninger både mellom Glomma og kroksjøen, og på nordsida. En slik liten vannansamling som fra før er næringsrik, kan lett bli overgjødset og få dårlig vannkvalitet og redusert næringsproduksjon, og til slutt gro igjen, dersom flommen stenges effektivt ute, og utløpet kanskje også er senket.

LITTERATUR

- Lid, J. 1954. *Carex bicolor* in Southern Norway. *Nytt Mag. Bot.* 3: 147-158.
- Maartmann, E. 1977a. Fugleinventeringer i 1976-77 i forbindelse med verneplan for våtmarksområder i Hedmark. Rapport til Fylkesmannen i Hedmark. 250 s.
- 1977b. Trekklokaliteter i Hedmark fylke. Fugleinventeringer høsten 1977 i forbindelse med verneplan for våtmarker. Fylkesmannen i Hedmark. 31 s.
- Nordisk Ministerråd. 1977. Naturgeografisk regionindelning av Norden. *Nordiske Utredninger B 1977 (34)*. 137 s.
- Skattum, E. 1984. Botanisk befaring av 4 områder i Hedmark. Kontaktutv. Vassdragsreg., Univ. Oslo. Rapp. 75. 84 s.
- Svendsen, R.S. 1986. Øvre Glomma - et viktig trekk- og samlingsområde for vannfugl om våren. *Vår Fuglefauna* 9(2): 65-84.